

YERALTI TANRILARI

Nur Emine KOÇ

İstanbul Aydın Üniversitesi, ABMYO

Özet

Ölüm insanoğlunun tarih boyunca gizemini koruyan ve hala sırları çözümlenemeyen bir gerçeğidir. Eskatolojik mitler de bu önemli olay üzerinde durmuş, çeşitli efsaneler ve mitolojik karakterler türetmiştir. Bu süreç ayrıca insanlar tarafından şekillendirilmiş ve efsaneleştirilmiş Tanrılara gebe olmuştur.

İnsanoğlu yaşamın ölümle beraber son bulacağı fikrinin yeterli olmadığı fikrinden hareketle ölüm sonrası yaşamın da olabileceğine dair sorular türetmeye başlamışlardır. Bu sorulara cevap bulmak için ölüm sonrası yaşamda hayatları boyunca yapmış oldukları iyilik ve kötülüklerin onları ölümden sonra da takip edeceğine inanmışlardır. Bu düşünceler onları cennet ve cehennem fikrine sevk etmiştir. Bu iki yeni ölüm sonrası yaşam için de birer Tanrı arayışı içine girmişlerdir. (Eliade: 2000:78).

Ölümün yeraltına ait olacağına inanan insanoğlu çeşitli Yer altı Tanrılarını türetmişlerdir. Yüzyıllar boyunca süre gelen bu mitolojik kavramlar içinde Yunan Mitolojisi'nde Hades, Türk Mitolojisi'nde ise Erlik, Yer altı Tanrılarının en büyük iki önemli karakteridir. Ben bu yazımda bu iki karakterin özelliklerinden, benzerlik ve farklılıklarından söz edeceğim.

Anahtar Kelimeler: Ölüm, Yer altı Tanrıları, cehennem, Hades, Yunan Mitolojisi, Erlik, Türk Mitolojisi, Altay Mitleri, Şeytan.

YERALTI TANRILARI

Nur Emine KOÇ

ABSTRACT

Death which has its secret throughout the history, is the reality of people. Escatologic myths also take this important event into account and varify some kind of legends and mythological characters. This period also multiplies Gods and Goddesses shaped by humans.

Not accepting the fact that there is no life after death, humanbeings start to ask questions about life after death. So as to find an answer to these questions, people think to get their punishments and rewards of their way of living after death, also; further more, these thoughts lead people to the thoughts of Heaven, Hell and God and Goddess of these places.

People having thought that death belongs to the under world, derive Underworld Gods. For centuries, in Turkish Mythology Erlik and in Greek Mythology Hades are the important Underworld Gods of two different societies. I am going to talk about the similarities and differences of these two characters.

Keywords: Death, Underworld Gods, hell, Hades, Greek Mythology, Erlik, Turkish Mythology, Altay Myths, Devil.

Türk ve Yunan Mitolojisi'nde Yeraltı Tanrıları- Erlik ve Hades

Doğum ve ölüm, dünyanın başlangıcından beri konuşulan ve sırlarına akıl erdiremediğimiz birbiri ile bağlantılı iki doğaüstü olaydır. Bu iki doğaüstü olay birbirini tamamlayarak bir harmoni içinde insanlığı hem dehşete düşüren hem de olağanüstülüğüyle büyüleyen unsurlar olmuşlardır. Hayatın anlamı ve çözümü hep bu iki kavram üzerinden tartışılmış ve yorumlanmıştır.

Matrix filminin sonunda Kâhin'in dediği gibi: Her başlangıcın bir sonu vardır ve bu son, er ya da geç gerçekleşecektir. Doğum nasıl bir hayatın başlangıcı ise, ölüm de onu tamamlayan bir ritüeldir. İnsanoğlu hayatının her evresinde ölümü sorgulamış ve bu olayı hayatının merkezine yerleştirmiştir.

YERALTI TANRILARI

Nur Emine KOÇ

Ölüm bazı toplumlarda yeni bir hayata geçiş ve sonsuz huzur bulma olarak algılanmış, bazı toplumlarda ise hayata farklı şekillerde geri dönme olarak kabul görmüştür. Fakat insanlığı en çaresiz hale düşüren şey, ölümün boşluk olduğunu düşünmek olmuştur. İnsanlar yaşam amacı olarak daha çok tek Tanrılı dinlere sarılmış ve hayatlarının sonunda mükafatlandırılacaklarını ya da cezalandırılacaklarını düşünmeyi kendilerine daha yakın bulmuşlardır. Böylece ölüm sonrası hayat ile ilgili spekülasyonlar da ortaya çıkmıştır. Bunlar her toplum için farklılık göstermektedir. Ölüm bazı toplumlarda bir Tanrı ile özdeşleştirilmiş bazı toplumlarda ise doğrudan şeytana bağlanmıştır. Fakat her iki inanca göre de Ölüm Tanrısı ya da Şeytan hep kötülükle anılmıştır. Ben yazımda Yunan ve Türk Kültürleri'ndeki Yer altı Tanrıları inançları ile ilgileneceğim.

Yer altı Tanrısı ya da ruhları dendiğinde Yunan Mitolojisi'nde akla ilk gelen karakter Hades-Yer altı Tanrısı ve bekçisi- olur. Yunan mitolojisinde ölüm bir yolculuk olarak anlatılmıştır ve yok oluştan ziyade yeni bir hayata başlangıç olarak algılanmıştır. Yerin altında katmanları bulunan ve bazı özel durumlar dışında sadece dünyada hayatını yitirmiş insanları içine alan yer altı dünyasına Hades adı verilmiştir ve buraya, eğer izin verilirse, bazı yaşayan kahramanlar da gitmiştir. Örneğin, Odysseus, Herakles, Orpheus, Polluk, Aineas ve Psykhe. İşte bu kahramanların aşağı inışıyle biz de yer altı dünyası hakkında bilgi edinebildik. Mesela Edith Hamilton'un *Mitologya* kitabında Ankhises'in oğlunun babasının ruhuyla konuşabilmek için Hades'e iniş hikayesinde ölüme iniş yolculuğunun tasvirine yer verilmiştir. (170). Hades adını Yer altı Tanrısı'ndan almıştır. Tanrının ismi ile ülkesi özdeşleşmiştir. Ölüm ise başlı başına bir Tanrı'dır. Adı da Thatanos'tur. Kitaplarda Hades ve Thatanos' un konuşmalarına yer verilmemiştir. İkisi de ayrı ayrı işlev görmektedir.

Hamilton'ın tasvirine göre Hades'te ölülerin geçmesi gereken bir nehir vardır. Adı Styriks'tir. Bu nehir ölüler ülkesinin çevresini dolandır. Bu nehirden ise bir kayıkçı vasıtasıyla geçebilirler. Ölen kişinin ruhu nehrin yanına gelir. Nehrin kıyısında: Kharon isimli "iskelet bir kayıkçı" vardır. Ölen kişinin ruhu nehrin kıyısında Kharon isimli bu kayıkçı tarafından nehrin karşı kıyısına yani Hades ülkesine geçirilir. (173). Ama

YERALTI TANRILARI

Nur Emine KOÇ

karşıya geçmek, yani Hades'e ulaşmak için, kayıkçıya yani Kharon'a mutlaka rüşvet vermek gerekir. Rüşvet vermezse, uzun süre nehrin kıyısında bekler ve ruhu rahata kavuşmaz. Bu sürenin yüzyıl olduğu *Mitologya* kitabında belirtilir. (Hamilton, 175). Hatta nehrin karşı kıyısına geçemez ise, ölünün ruhu, sonsuza dek, nehrin kıyılarında dolaşmak zorunda kalır.

Kharon sadece Hades'in hizmetkarlarından biridir ve Tanrı niteliği taşımaz. Fakat birçok edebi eserde adı geçmiş olup resimlere de konu olmuştur. Mesela ünlü ressam Michelangelo kendisini resmederken acımasız, zalim ve oldukça cüsseli hayal etmiştir. Bunun yanında ünlü yazar/ şair Dante 14. Yüzyılın ilk yarısında yazmış olduğu, dünyanın önemli bir başyapıtı olan, hala üzerine yorumlar yapılan ve İtalyan edebiyatının en meşhur epik şiiri sayılan *İlahi Komedya*'da da Hades ve Kharon geçer. Şiir neredeyse birebir Yunan Mitolojisi'nin cennet, araf ve cehennem tasvirleri ile örtüşür. Hatta Kharon orijinal ismiyle ve kayığıyla cennet, cehennem ve araf'a yolcu taşır, fakat Dante'yi cehennem bölümüne götürmeyi reddeder. (Dante, 152). Şiir her ne kadar da Yunan Mitolojisi ile örtüşse de en çok Hıristiyanlığın el kitabı gibi düşünülmüş ve bu sebeple de ünlü yazar Boccaccio tarafından "İlahi" ismi eklenerek Hıristiyanlaştırılmıştır. (Murray, 154). Ayrıca adının "Komedya" olmasının sebebi o zamanlarda, sonu ölüm ile bitmeyen eserlerin bu nitelikte kabul edilmesidir. (Murray, 162).

Hades, Yunan mitolojisine göre yeraltındaki ölümler ve hayaletler ülkesinin Tanrısıdır ve Zeus'un kardeşidir. Zamanla yeraltı ülkesine de bu Tanrının adı verilmiştir. Adı, kendisini görünmez kılan bir başlık taktığı için "görünmeyen" anlamına gelen Yunanca *Aïdes* sözcüğünden gelir. Roma mitolojisinde Plüton Hades'le özdeşleştirilmiştir. Hades ile karısı tanrıça Persephone çok katı ve acımasız olarak bilinmelerine karşın, Yunan dininde "şeytan" olmadığından, bu acımasızlık bir kötülük kavramını simgelemez. Yeraltındaki ölümlerin yeryüzündeki yaşamlarının bir çeşit benzerini yaşadıklarına inanılırdı. Tanrı Hades ise hiçbir zaman bu karanlık ülkesinden yeryüzüne

YERALTI TANRILARI

Nur Emine KOÇ

çıkarak öbür Tanrıların arasına karışmazdı, çünkü yer altı gizliydi ve çirkindi. Hades ülkesinden utanırdı. (Graves, 214).

Hades'in en bilindik ve hemen hemen tüm mitoloji kitaplarında geçen hikayesi ise Demeter'in kızı Persephone ile ilgilidir. Bu hikaye mevsimlerin oluşumunu insanoğluna eski Roma ve Yunanistan' da mitolojik bir inanışla anlatmaktadır. Mevsimlerin oluşumu ölüm ve yeniden doğuşla ilişkilendirilmektedir.

Ölüm, tarih boyunca birçok toplumda bir yok oluş değil yeni bir hayata başlangıç şeklinde kabul edilmiştir. Ölümün bir yok oluş olmadığını insanoğluna hissettiren nedenlerin başında doğanın mükemmel işleyişi gelir. Bu kusursuz işleyiş karşısında insan, ölümsüzlük arzusuna kapılmıştır.

Doğanın ve hayvanların ölümden sonra yeni bir hayata başladıkları inancı birçok toplumda olduğu gibi Türklerde de özellikle nevruz, hıdırellez, bağ bozumu gibi kutlamalarda kendini göstermiş, yeni bir doğumu işaret etmiştir. Doğada yaşanan bu olaylara bakarak kendi yaşamları ve gelecekleri hakkında yorumlar yapan insanoğlu, kış mevsiminin gelişiyse birlikte doğanın ölümüne, baharın gelişiyse birlikte de doğanın canlanışına şahit olmuştur.

Aynı olay farklı bir şekilde Yunan mitolojisinde de işlenmiştir: Demeter Başak Tanrısıydı. Ürünlerin verimliliği ve doğa olayları ile ilgilenen bu Tanrının bir de kızı vardı. Adı Persephone idi.

Persephone bir gün arkadaşları ile çiçek toplarken bir nergis görmüş ve onu koparmak için uzaklaşmıştı. O sırada yeryüzüne çıkmış olan Yer altı Tanrısı Hades kızı beğenip zorla siyah atlarının çektiği arabasına bindirip kaçırdı. Yeraltına inerken Persephone o kadar ağladı ki, sesi dağlardan denizlerden duyuldu. Bu yankılardan çıkan sesleri Demeter duydu ve bir kuş gibi dağlarda tepelerde uçarak kızını aradı ama bulamadı. Kimseler bir şey bilmiyordu. Kızını dokuz gün aradı ve sonunda Güneş'in yanına gelerek gerçeği öğrendi. Persephone yeraltında ölü gölgeler arasındaydı.

Demeter bu öğrendiklerine çok üzüldü ve Olimpos' tan ayrılıp yeryüzünde yaşamaya başladı. Bazı insanlarla karşılaştı ve kendine bir tapınak yaptırdı. Orada yaşamaya başladı. Tabii ki doğadaki ürünlerin verimliliği ile uğraşmayı bırakan Demeter'dan

YERALTI TANRILARI

Nur Emine KOÇ

dolayı o sene verimsiz geçti. Toprak bir şey vermedi. Bütün insanlık açlıktan ölmek üzereydi. Sonunda Zeus bu duruma el koymasını gerektiğini düşünerek Tanrıları Demeter'a yolladı. Öfkesini bir yana bırakmasını söyledi. Fakat Demeter onu dinlemedi ve kızını görünceye kadar toprağın insanlara bir şey vermeyeceğini söyledi. Zeus tek çarenin kardeşini kandırmak olduğunu düşündü ve Hermes'i yeraltına göndererek Persephone'u geri istediğini söyledi.

Ölümler kralı Zeus'un buyruklarına karşı çıkmadı ve Persephone'u annesine yolladı, fakat kızdan onu unutmamasını istedi ve yeraltına geri dönmesini sağlamak için ona bir nar tanesi yedirdi. Demeter ve kızı kavuştukları için çok mutlu oldular. Fakat Demeter kızının nar tanesi yuttuğunu duyunca kızının ona yine gideceğini anladı. Bunun üzerine Zeus'un annesi Rhea Demeter ile bir anlaşma yapmak üzere yanına geldi ve Demeter bu anlaşmayı kabul etti. Yılın dört ayı Persephone ölümler ülkesine gidecekti ama yılın diğer aylarında Demeter ile birlikte kalacaktı.

Demeter insanların kötü durumunu görüp onları berekete, bolluğa ve ürüne boğdu. Fakat kızının her yıl öldüğünü gören Demeter onun gidişiyle kışı ve verimsiz toprakları, onun yeryüzüne ayak basışı ile de baharı, çiçekleri ve verimli toprakları vaat etti insanlığa. Hades Persephone' u çok sevdi ve Yer altı Dünyası'nın kraliçesi yaptı.

Bu anlatım pek çok kitapta anlatıldığı gibi Şefik Can tarafından ele alınmıştır. (210-15). Hades Yer altı Tanrısı olmasına rağmen duyguları da olabilen bir tanrıdır. Persephone ile yaşadıkları buna güzel bir örnektir.

Türk Mitolojisi'nde de ele alabileceğimiz ve Hades ile benzerlik gösteren Tanrı Erlik'tir. Fakat Erlik Yunan Mitolojisi'ndeki gibi bir Tanrı'dan çok Şeytan'la özdeşleşmiştir. Bu yüzden Hades gibi duygusal bir öyküsüne rastlanmamaktadır. Türk Halkı İslam dinini seçtikten sonra da sadece Şeytan konuşulmuştur.

Türk toplumunda da gerek Yunan Mitolojisi'nden gerek Hıristiyanlık'tan etkilenildiğinden cehennem yeraldında olduğu şeklinde bir inanış gibi bir ortaya çıkmıştır. Fakat Yunan Mitolojisi'nde hem cennet hem cehennem yeraldındadır ve dünyadan apayrı bir alem olsa da bazı yaşayanların buraya girmesine izin verilir. Türk

YERALTI TANRILARI

Nur Emine KOÇ

Mitolojisi'nde ise sadece cehennem yeraltında olarak edilmiştir. Metin And'ın *Minyatürlerle Osmanlı- İslam Mitolojyası* kitabında Cehennem sözcüğünün İbranice'den Arapça'ya geçtiği söylenir. Asur- Babilonya'da, Hint ve Japon inançlarında, İslam öncesi inançlarda, eski Türklerde, Yunanlılarda ve başka kültürlerde de cehennemin yerin altında olduğu inancına rastlanır. And'ın kitabında da belirttiği üzere İslam inancında da cehennemin yedi katı olduğu ileri sürülmektedir. (And, 257). Cehennem bekçileri Zebaniler ise melektirler. Sayıları on dokuzdur ve yöneticileri Malik'tir. (Müddessir, 31-37).

Türk Mitolojisi'nde ilk olarak ele alınması gereken ilah Erlik'tir. Erlik sözcüğü bazı araştırmacılara göre kudretli anlamından gelen “erklig” sözcüğünün değişmiş şeklidir ve Altaylara göre “güçlü, kuvvetli” demektir. (Çoruhlu, 53). Erlik'in başında bulunduğu kötü ruhlar zümresi kötülüğü, hastalığı ve ölümü getirirler. Kötü ruhlar zümresi daha ziyade korkunç şekilli yaratıklar ya da cinlerden meydana gelir. Radloff'a göre bu kötülük ilahı Tanrı Ülgen tarafından yaratılmış olup, cehennemin beşinci ya da dokuzuncu katında oturur. (212). Burada demir çatılı bir sarayı, gümüşten bir tahtı vardır. Bir görüşe göre de Erlik, her birinin bir Tanrısı bulunan dokuz tabakalı yeraltında kara bir güneş yaratmış ve bu ışıkla burayı aydınlatmıştır, çünkü cehennemin karanlık olduğuna inanılmıştır. (Uraz, 150). Radloff'a göre ise Erlik'in oturduğu tabakadan daha aşağıda günahkarların bulunduğu yer olan cehennem bulunmaktadır. (214).

Erlik'in her türlü hastalığı insanlara göndererek insanlardan kurban istediği inancı yaygındır. Eğer istediği olmazsa öldürdüğü insanların canlarını yakalayıp yeraltında kendine köle yapacağına inanılır.

Şaman dualarında ise Erlik sağlam vücutlu bir ihtiyar olarak düşünülmüştür. Gözleri ve kaşları kara, çatal sakallı, yaban domuzuna benzeyen az dişli, kara ve kıvrıkcık saçlı, kara renkli bir ata ya da öküze binen, yılan kampçılı, kana benzer parlak yüzlü bu kötülük ilahı bu özellikleriyle Hades'i de andırmaktadır. Bazı yerlerde Erlik'in demirden kılıcı ve kalkanı olduğu söylentisi de yaygındır. (Çoruhlu, 54). Hades'in de siyah atları ve onu görünmez yapan bir kalkanı olduğuna inanıldığından iki Tanrı arasındaki fiziksel benzerlikler insanlarda Yer altı Tanrısı tasvirinin, kulaktan kulağa da olsa edebi

YERALTI TANRILARI

Nur Emine KOÇ

metinlerde de olsa, prototip olduğunun göstergesidir. Erlik'in yedi ya da dokuz oğlu ve iki ya da dokuz kızı olduğuna inanılır. Altay Destanı'nda kızlarından bahsedilmektedir:

Erlik Bey'in sevgili kara kızı
Abram- Moos Kara- Taacı idi bu.
Başları baykuş tüylerinden
Kürkü baykuş tüylü bir çuval....
Ay parıltılı yüzü
Kara kömür gibi
Güneş ışıklı yüzü
Karanlık gece gibi.
Geceler gibi karanlık düşünceli idi.
Genç kız Kara- Taacı.
Erlik Bey'in birtanesinin
Dizginleri ölü yılan,
Kampçısı canlı yılan
Tıslayarak güler,
Yana eğilip türkü söyler. (147).

Bu şiirde Erlik'in kızını kötülüğe davet eden ve kötülüğü cehennemin karanlığı ile tasvir eden bir anlatım görmekteyiz.

Prof. Dr. Fuzuli Bayat'ın *Türk Mitolojik Sistemi* kitabında Erlik, Türeyiş Mitinin Altay varyantında da geçmektedir. Kadını yaratan Maydere ona can veremediği için Ülgen'in gelmesini beklerken Erlik bu durumdan faydalanır. Kadına kendisi can vererek insanın yapısıyla oynar. Erlik Maydere'nin yokluğundan faydalanarak demir komus adlı musiki aleti ile dokuz dilde üfleyerek kadına ruh verir. (Bayat, 109-110). Başka bir anlatıma göre de Erlik sadece kadını değil Maydere'nin yarattığı erkekleri de tahrip eder. Mitte belirtildiğine göre, Maydere insana sadece şekil verir, can veremez ve Ülgen'in yardımına başvurur. Erlik bu durumdan faydalanır ve insanın yanındaki bekçi köpeği kandırarak kadın ve erkeğin ruhlarını değiştirir. (Bayat, 111).

YERALTI TANRILARI

Nur Emine KOÇ

Erlık cennetten kovulma motifinde de yer almıştır. Altay Mitlerinde Tevrat'ta geçen Adam ve Eve yerine onlara benzer Törüngey ve Ece isimleri ön plandadır. Ece, Erlık'ın sözlerine kanarak yasak meyvelerden birini ısırır ve bu meyveden Törüngey'e de yedirir. Bunun üzerine çıplak olduklarını fark ederler ve ceza alırlar. (Bayat, 113). İnsanların cennetten dünyaya düşmelerine sebep olan Erlık burada Tevrat'ta geçen yasak elma hikayesindeki yılan ile benzeşir. Yılan şeytanla, şeytan da kötülük ve karanlıkla özdeşleşir. İnsanın cennetten kovulması ve ceza almasıyla Erlık de önce gökyüzünden yere, yerden yer altı dünyasına kovulmuştur. Hatta Altay-Sayan Mitolojisi'nde yer altı dünyasının hakimi olarak Erlık Kayırkan yani kırmızı hayat ipini kesen hükümdar olarak isimlendirilmesi Erlık'ın Yara- Çeçen'in yerini tuttuğunu gösterir. (Bayat, 120).

Erlık adından Bahaeddin Ögel' in *Türk Mitolojisi* kitabında bahsedilmemektedir, fakat yerin yedi kattan oluştuğu ve burada çeşitli Yeraltı Ruhlarının yaşadığından söz edilmektedir. (264). Hucendi Letafet- name' sinde :

“ Tokuz Eflakni askan muallak,
Yeti kat yerni hem kılğan mutabbak” (Öger, 264).

yerin yedi katından söz edilmektedir. Hatta Kırgız Türklerinde söylenen bir sözle de bu kanıtlanmaktadır: “ Cer kulağı, ceti kat.” Burada yaşayan ruhların en büyüğü olan Yer Kara Alp Erlık ile özdeşleştirilebilmektedir. Bu ruh Baraba- Om Türklerinden derlenmiş olan *Yestey Mönge Destanı*'nda karşımıza çıkmaktadır. (Ögel, 265). Her ne kadar değişik ve birbirinden farklı yer altı ruhlarından bahsedilse de Türk Mitolojisi'nin en belirgin ve Hades'le benzer özellikler taşıyan Tanrısı Erlık'tır.

Erlık mümkün olduğu her yerde ölümü hızlandıran insanlara zarar veren bir Tanrı olarak görülür. Yunan Mitolojisi'ndeki Yer altı Tanrısı Hades ise Edith Hamilton'ın *Mitologya*'sında korkunç olmasına rağmen insanlara zarar veren bir Tanrı olarak tanımlanmaz. Yani Yeraltı Tanrısının şeytanla özdeşleştirilme hadisesi Türk Mitolojisi'nde geçmektedir. Yunan Mitolojisi'nde şeytan figürü yer almamaktadır. Ölüm orada hayat değiştirmek ve Tanrılar tarafından intihar eden ve hayatlarında yanlış

YERALTI TANRILARI

Nur Emine KOÇ

yaşayan insanlara ceza verme niteliğindedir. İyilik yapan ve gereksiz yere hayatta acı çeken insanlar da Hades'te mükafatlandırılırlar. Fakat Türk Mitolojisi'ndeki yeraltı dünyası sadece cehennem olarak alındığından Erlik, şeytan yani kötülük ile özdeşleştirilir. Comte'nin *The Worthsworth Dictionary of Mythology* sözlüğünde ise Hades ölümlere hükmeden ve kullarının sayısını arttırmak için delice uğraşan açgözlü bir tanrıdır. Ayrıca onu ziyarete gelen misafirlerin de yeraltı dünyasını terk etmeleri konusunda isteksizdir. (346). Comte'ye göre Hades bunlara rağmen sözünden dönmeyen ve diğer Tanrılar gibi kaprisli olmayan bir mitolojik karakterdir. (347).

Erlik de Hades de farklı kültürlerin farklı yeraltı dünyalarında olup birbirlerine benzer ve farklı özellikler taşımaktadırlar. Önemli olan her ikisinin de günümüze kadar taşınmış oldukları değişik bakış açıları ve mitolojik tarihi zenginlikleridir. Ölüm yaşam boyunca merak edilen ve hala üzerine efsaneler, kurgular ve mitler oluşturulan insanoğlunun doğum kadar merak ettiği önemli ve anlayamadığı bir sürecidir. Yazılan mitler, efsaneler, hikayeler ve ölüm sonrası yaşam kurguları yüzyıllar boyu var olmuştur ve var olmaya devam edeceklerdir. Erlik ve Hades bu değişik senaryoların içinde sadece birer piyondur.

Kaynakça

And, Metin. *Minyatürlerle Osmanlı- İslam Mitologyası*. Ed. M. Sabri Koz. Akbank Kültür Yayınları. İstanbul. 2010. (3. Baskı).

Bayat, Fuzuli. *Türk Mitolojik Sistemi Cilt 1-2*. Özener mat.: Ankara. 2007

Can, Şefik. *Klasik Yunan Mitolojisi*. İstanbul: Inkilap, 2004.

Comte, Fernand. *The Wordsworth Dictionary of Mythology*. Chatham, Kent: Wordsworth Reference, 1988. Print.

YERALTI TANRILARI

Nur Emine KOÇ

Çoruhlu, Yaşar. *Türk Mitolojisi'nin Ana Hatları*. Kabalıcı Yayınevi. Çağoğlu- İstanbul. 2010.

Dante, Aligher. *The Divine Comedy*. Trs. Henry F. Cary. Vol XX. The Harvard Classics. New York: P.F. Collier&Son. 2001.

Diyanet Vakfı Yayınları. *Kur'an- ı Kerim Meali*. Ankara. 2006.

E. Gürsoy Naskali. *Altay Destanı Maaday Kara*. İstanbul. 1999.

Eliade, Mircea. *Myth and Reality*. Trans. Williard R. Task: New York: Harper&Row, 1963.

Graves, Robert. *The Greek Myths*. Baltimore: Penguin. 1955.

Hamilton, Edith and Monica Ferrell. *Mythology*. New York: Spark. Pub. 2002. Print.

Murray, Gilbert. *Aeschylus: The Creator of Tragedy*. Clarendon Press. 1940.

Ögel, Bahaeddin. *Türk Mitolojisi 2. Cilt*. Sarıyıldız: Ankara. 2006. (3. Baskı).

Uraz, M. *Türk Mitolojisi*. İstanbul. 1992.

YERALTI TANRILARI

Nur Emine KOÇ